

Тема 10.
Конкурентна
стратегія
розвитку України в
умовах
глобалізації

1. Основні проблеми України у глобальній економіці.
2. Сировинна модель національної конкурентоспроможності.
3. Методологія обчислення Індексу глобальної конкурентоспроможності країни.
4. Місце України у світовому рейтингу глобальної конкурентоспроможності.

1. Основні проблеми України у глобальній економіці.

1. Високий рівень імпорто залежності національної економіки:

частка імпорту у внутрішньому споживанні - протягом останніх 15 років (2005 -2020) коливається від 54 до 66%;

частка імпорту товарів і послуг у ВВП становила від 48 до 60 %.

Для порівняння: у Польщі відповідний показник становив 47%, Румунії – 43%, Німеччині – 38%, Туреччині – 31%, Франції – 30%.

Про що це свідчить?

Більшу частину всіх товарів і послуг, які споживаються на внутрішньому ринку, вітчизняні підприємства не виробляють, а ті, що пропонуються на внутрішньому ринку, не можуть конкурувати з імпортними аналогами.

2. Спадна динаміка та сировинна спрямованість експорту

Експорт товарів та послуг за останні 5 років суттєво скоротився (з \$ 82,4 млрд. у 2012 р. до \$ 48 млрд. у 2019)

Частка експорту товарів та послуг у ВВП – близько 50 %

Структура експорту має високу частку сировинних галузей та низьку частку послуг (показує місце країни у МПП)

- 70% експорту товарів: (понад 25 млрд. \$) - с/г продукція, мінеральні продукти, окремі види продукції хімічної промисловості, деревина, сировина для легкої промисловості та металургійна продукція
- частка експорту продукції машинобудування у загальному експорті товарів скоротилась до 10 %
- Частка послуг від загального експорту товарів і послуг не перевищує 20 % (менше 10 млрд. \$)

(більше половини послуг – транспортні (понад \$ 5 млрд.) , частка сучасних послуг (у т.ч. ІТ-послуги) 16%

Географічна переорієнтація на нові ринки експорту товарів:

- майже 40 % - країни ЄС (2012 р - 25%)
- 5,2% частка Індії (2012 р - 3,4%)
- 5% частка Китаю (2012 р - 2,6%)
- у 5 разів скоротився експорт товарів та послуг до РФ

3. Низька інвестиційна привабливість для іноземного капіталу - прямі іноземні інвестиції мали спадну динаміку протягом останніх років (скоротились до близько \$ 4,5

Чинники втрати Україною міжнародної КСП

- Український експорт представлений, в основному, **проміжними товарами з низькою доданою вартістю.**
- **Зменшення попиту на українську продукцію та несприятлива цінова кон'юнктура** на міжнародних ринках в умовах значної залежності вітчизняних підприємств від зовнішніх ринків збуту.
- **Погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств** та відсутність доступу до кредитних ресурсів, і як наслідок, обмеження можливості забезпечення власного виробництва необхідною кількістю сировини та матеріалів для можливого нарощування експорту.
- **Зростання собівартості вітчизняної продукції** та втрата конкурентоспроможності
- **Війна та окупація частини території** - обмеження щодо експорту українських товарів на ринок РФ та транзиту через її територію до третіх країн

Для відновлення економічного росту та підвищення конкурентоспроможності, а також для перетворення економіки на більш **інноваційну та наукомістку**, необхідно створити сприятливі умови для здійснення торгівлі, які дозволять ефективно **диверсифікувати експорт.**

2. Сировинна модель національної конкурентоспроможності.

Україну відносять до найбільш забезпечених природними ресурсами країн Європи. Водночас саме природні багатства є джерелом так званого “**ресурсного прокляття**”.

Наявність у нашої держави вищих стартових позицій порівняно з країнами, що розвиваються, практично за кожною ресурсною детермінантою не дозволила їй здійснити економічний ривок.

Упродовж останньої чверті століття у промисловому секторі України скоротилися випуск і зайнятість, деградували технологічна, виробнича та організаційна структури.

За критеріями ЮНІДО (*UNIDO - United Nations Industrial Development Organization*), це характеризується як **деіндустріалізація**.

ЮНІДО виділяє п'ять ресурсних детермінант, які забезпечують розвиток переробної промисловості у світі, – капітал, трудові ресурси, природні ресурси, енергетичні ресурси, продуктивність праці (технології).

У країнах, які розвиваються, зростання відбувається за рахунок капітальних інвестицій, природних та енергетичних ресурсів;

у розвинутих країнах – за рахунок підвищення продуктивності праці шляхом впровадження трудо- та ресурсозберігаючих технологій, що збільшує обсяги виробництва при скороченні використання трудових, енергетичних і природних ресурсів.

Надмірна орієнтація виробництва на зовнішні, переважно сировинні, ринки та домінуюча присутність на внутрішньому ринку іноземної продукції призвели до **деградації структури виробництва** і не вигідної інтеграції економіки України у світову, до переходу на **модель “збіднюючого” сировинного розвитку** та загострення боргових проблем держави.

Наслідки сировинної моделі КСП України

- нездатність України вигравати конкурентну боротьбу по багатьох складниках світового ринку товарів і послуг.
- деіндустріалізація країни, **перетворення її на сировинний придаток розвинених країн.**
- **структурні деформації української промисловості** набули критичних рівнів. **Україна зміцнює аграрну спеціалізацію економіки** - обсяги доданої вартості в сільському господарстві, лісництві та рибальстві практично ідентичні з переробною промисловістю. Разом з оптовою та роздрібною торгівлею ці галузі формують майже 39 % ВВП.

Для порівняння: у країнах ЄС частка сільського господарства, лісництва та рибальства у ВВП є на порядок нижчою, ніж в Україні (у середньому у країнах ЄС – 1,5 % , тоді як внесок професійної, наукової та технічної діяльності у ВВП майже втричі перевищує українські показники - у середньому 10,9 % ВВП у ЄС та тільки 3,8 % в Україні).

- **Технологічна відсталість** та консервація низькотехнологічної структури виробництва свідчать про кризу вітчизняної промислової політики. Збереження низьких темпів відновлення промисловості посилюватиме ризики прискорення деіндустріалізації та консервації технологічної неконкурентоспроможності вітчизняного промислового сектору в умовах переходу світової економіки на нові технологічні засади розвитку. Йдеться, зокрема, про промислові стандарти цифрової економіки та нові параметри продуктивності та ресурсної ефективності.
- **Висока ресурсомісткість виробництва, зокрема його енергомісткість.**

Для того щоб не перетворитися на світову периферію, що виготовляє дешеву сировинну продукцію, Україна повинна **сформувати у власній економіці потужні сектори з п'ятого і шостого технологічних укладів.**

Створення таких секторів сприятиме **підвищенню продуктивності праці** на основі інтенсифікації міжнародного поділу праці та посилення інтеграційних зв'язків економіки України зі світовою економікою.

Україна має значний людський ресурс, науковий потенціал, потенціал розвитку високотехнологічних галузей – носіїв економічного зростання (ракето- космічна техніка, літакобудування, суднобудування, виробництво озброєнь), транспортний потенціал, можливості для розвитку туристичної сфери.

Тому **модернізація та реструктуризація** має супроводжуватися **заходами щодо:** істотної диверсифікації вітчизняного виробництва, відходу від сировинної та низькотехнологічної моноспеціалізації, відмови від надмірної експортної спрямованості, переорієнтації на потреби внутрішнього ринку, на зниження імпортозалежності внутрішнього споживчого та інвестиційного товарних ринків.

3.1

Теоретичні підходи до аналізу поняття «міжнародна конкурентоспроможність країни»

- Глобальні економічні відносини, з одного боку, розширюють можливості для підприємств і відкривають доступ до світових ресурсів розвитку, а, з іншого, завдяки ним значно зростають вимоги до рівня конкурентоспроможного потенціалу суб'єктів господарювання, невизначеність та ризики для підприємств на глобальних ринках .
- За таких умов міжнародна конкурентоспроможність країни виступає ключовою властивістю, яка дозволяє національним товаровиробникам ефективно функціонувати і розвиватися та забезпечувати добробут громадян на основі формування і використання конкурентних переваг країни.
- **Міжнародна конкурентоспроможність країни** - здатність країни виробляти товари та послуги, що відповідають вимогам глобальних ринків, що дозволяє забезпечувати стійкі темпи зростання ВВП та рівня життя населення.
- Поняття «конкурентоспроможність країни» є синтезуючим і включає в себе конкурентоспроможність продукції, підприємства, а також галузі.

3.2 Показники м/н конкурентоспроможності країни.

- Найпомітнішими є три основні центри з вивчення конкурентоспроможності країн. Перший із них – Інститут стратегії та конкурентоспроможності при Гарвардському університеті (США). У ньому, починаючи з середини 90-х років ХХ ст., вивчають конкурентоспроможність переважно в корпоративній площині.
- Два інші центри – Міжнародний інститут розвитку менеджменту, Лозанна (IMD) і Всесвітній економічний форум у Давосі (ВЕФ), свої дослідження переводять у ширшу царину – складають рейтинги конкурентоспроможності країн і регіоні.
- Індекс глобальної конкурентоспроможності - побудований за методологією Всесвітнього Економічного Форуму, включає більшу вибірку країн, а тому є важливим інструментом, за допомогою якого можна оцінити відносно сильні і слабкі сторони національної економіки і порівняти їх з іншими країнами.

За Індексом Глобальної Конкурентоспроможності країни оцінюють за параметрами, які згруповані у три групи:

- **1) основні вимоги** (державні та приватні інституції, інфраструктура, макроекономічна стабільність, охорона здоров'я та початкова освіта);
- **2) підсилювачі ефективності** (вища освіта та професійна підготовка, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, рівень розвитку фінансового ринку, оснащення новітніми технологіями, розмір ринку);
- **3) фактори інновацій та розвитку** (рівень розвитку бізнесу, інновації).

Одна третина показників – це дані офіційної статистики країн, які підлягають вивченню, а дві третини – експертні оцінки, отримані шляхом опитувань

- Уперше Індекс Глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) був розроблений групою вчених на чолі із професором Сала-і-Мартіном з Колумбійського університету і представлений у 2004 р.
- Підхід до оцінки конкурентоспроможності країн світу з використанням індексу GCI фокусується на конкурентоспроможності як системі інститутів і різних типів економічної політики, що підтримують економічне зростання країни у середньостроковому періоді.

- У 2018 році Всесвітній економічний форум змінив методологію розрахунку щорічного Індексу глобальної конкурентоспроможності. Нова методологія охоплює 140 країн, конкурентоспроможність яких оцінюється за 98 індикаторами, які згруповані в 12 основних компонентів – драйверів продуктивності, що формують конкурентоспроможність країни.
- Нині команда фахівців, яку очолює М. Портер, робить новий крок у розвитку методології конкурентоспроможності і якості дослідження опитування бізнесової еліти корпоративного сектора. Ідея полягає у побудові Нового індексу глобальної Конкурентоспроможності (New Global Competitiveness Index), що інтегрує два існуючих індекси – Business Competitiveness Index та Global Competitiveness Index – в один, відображаючи мікро- та макроаспекти концепції конкурентоспроможності.

2019 Global Competitiveness Index 4.0

Top 10

Продовження списку

6. Japan	▼ 1	82.3	82.5
7. Germany	▼ 4	81.8	82.8
8. Sweden	▲ 1	81.2	81.7
9. United Kingdom	▼ 1	81.2	82
10. Denmark	=	81.2	80.6

IMD World Competitiveness ranking 2020

One year change

2020	Country	2019	Change	
1	Singapore	1	0	—
2	Denmark	8	6	↑
3	Switzerland	4	1	↑
4	Netherlands	6	2	↑
5	Hong Kong SAR	2	-3	↓
6	Sweden	9	3	↑
7	Norway	11	4	↑
8	Canada	13	5	↑
9	UAE	5	-4	↓
10	USA	3	-7	↓
11	Taiwan, China	16	5	↑
12	Ireland	7	-5	↓
13	Finland	15	2	↑
14	Qatar	10	-4	↓
15	Luxembourg	12	-3	↓
16	Austria	19	3	↑
17	Germany	17	0	—
18	Australia	18	0	—
19	United Kingdom	23	4	↑
20	China	14	6	↓

4. Місце України у світовому рейтингу глобальної конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність України протягом останніх 15 років не потерпіла значних коливань та змін.

Найкраще місце в рейтингу Україна посідала у 2006–2007 рр. (69-е). Цей факт може пояснюватися піднесенням економіки.

Найгірше місце в рейтингу Україна посідала в 2010 р. (89-е), що пояснюється світовою економічною кризою, яка зробила вагомий негативний вплив на економіку країни.

Найбільше відставання спостерігається за складниками «інституції», «інфраструктура», «технологічна готовність», «відповідність бізнесу сучасним вимогам», «інновації».

- Україна в 2019 році втратила дві позиції в Індексі глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI) Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) й опустилася на 85-те місце з 141 країни.
- **основний регрес** зафіксовано у сфері фінансових систем, в якій рейтинг України **опустився на 19 позицій** — до 136-го місця, й у **сфері охорони здоров'я** — на 9 позицій, до 101-го місця.
- Також **погіршилися показники впровадження ІКТ** - із 77-го на 78-ме місце, **макроекономічної стабільності** - зі 131-го на 133-тє місце та **інноваційних можливостей** - із 58-го на 60-те місце.
- **Покращилися позиції** країни за критеріями "ринок товарів" - з 73-го на 57-ме місце, "ринок праці" - з 66-го на 69-те місце та "інституціональний розвиток" - зі 110-го на 104-те місце.
- Україні вдалося **покращити позиції** за такими показниками, як освіта - з 46-го на 44-те місце та рівень розвитку бізнесу - з 86-го на 85-те місце.
- За обсягом внутрішнього ринку Україна зберегла колишню позицію — 47-ме місце, а за інфраструктурою 57-ме місце.
- Згідно зі звітом, показник середньорічного зростання ВВП за десять років перестав бути від'ємним і покращився з -2,1% до 0,1%, водночас приріст прямих іноземних інвестицій за п'ять років знизився з 2,7% ВВП до 2,3% ВВП.
- Із найближчих сусідів Польща та РФ залишилися на колишніх позиціях - 37-ме та 43-тє місце, Румунія піднялася на 51-ше місце (+1), Угорщина на 47-ме (+1), Молдова на 86-те (+2), Словаччина відкотилася до 42-го місця (- 1). Білорусі в рейтингу немає.